

POSTANOWIENIE

27 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Dariusz Dończyk

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 27 czerwca 2023 r. w Warszawie
zażalenia J. J. i M. J.

na wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 30 stycznia 2023 r., I ACa 137/22,

w sprawie z powództwa J. J. i M. J.

przeciwko Bankowi S.A.

o zapłatę ewentualnie o zapłatę i ustalenie,

**uchyla zaskarżony wyrok i pozostawia Sądowi Apelacyjnemu
we Wrocławiu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Powodowie J. J. i M. J. w pozwie skierowanym przeciwko Bankowi S.A. w G., jako następcy prawnemu Bank S.A. w G., domagali się zasądzenia na ich rzecz solidarnie kwoty 80 336,42 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 25 września 2020 r. do dnia zapłaty, tytułem pobranych przez pozwanego (na podstawie abuzywnych postanowień umownych) rat kapitałowo-odsetkowych w wyższej wysokości niż powinny być zapłacone, za okres od 3 stycznia 2011 r. do dnia 3 sierpnia 2020 r., ewentualnie - na wypadek uznania umowy kredytu za

bezwzględnie nieważną - zażądali ustalenia, że umowa kredytu hipotecznego z 27 maja 2008 r., jest nieważna i zasądzenia na ich rzecz solidarnie kwoty 80 532,16 zł z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 25 września 2020 r. do dnia zapłaty, tytułem nienależnych świadczeń w postaci rat kapitałowo-odsetkowych zapłaconych przez nich w wykonaniu tej umowy w okresie od 3 stycznia 2011 r. do 2 lipca 2015 r.

Wyrokiem z 6 października 2021 r. Sąd Okręgowy w Legnicy oddalił powództwo główne w całości, ustalił nieistnienie stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu z 27 maja 2008 r. oraz zasądził od strony pozwanej na rzecz powodów solidarnie kwotę 80 532,16 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 25 września 2020 r. do dnia zapłaty, a także kwotę 11 868 zł tytułem kosztów procesu.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w dniu 15 kwietnia 2008 r. powodowie wystąpili do poprzednika prawnego pozwanego Banku z wnioskiem o udzielenie kredytu hipotecznego w wysokości 170 000 zł - indeksowanego do CHF - na pokrycie części kosztów domu mieszkalnego oraz spłatę kredytu konsumpcyjnego zaciągniętego przez nich w innym banku. Przed zawarciem umowy kredytowej powodowie byli zapewniani przez przedstawiciela kredytodawcy, że ryzyko kursowe jest bardzo małe z uwagi na to, że frank szwajcarski (CHF) jest stabilną walutą. Powodowie nie rozumieli przewidzianego w tej umowie mechanizmu indeksacji. Zdecydowali się na zaciągnięcie tego rodzaju kredytu, gdyż nie mieli zdolności kredytowej na taką kwotę w PLN. Powodowie podpisali oświadczenie, że przedstawiono im ofertę kredytu hipotecznego w PLN oraz, że wybrali kredyt w walucie obcej, będąc poinformowanymi o ryzykach związanych z zaciągnięciem kredytu hipotecznego w walucie obcej, a także, iż zostali poinformowani o ryzyku stopy procentowej w odniesieniu do kredytów o zmiennej stopie procentowej.

W dniu 27 maja 2008 r. powodowie zawarli z poprzednikiem prawnym pozwanego Banku umowę, na podstawie której kredytodawca zobowiązał się udzielić im kredytu w kwocie 175 393,05 zł indeksowanego kursem CHF, na cel wskazany we wniosku kredytowym, zaś powodowie zobowiązali się do jego spłaty w 240 ratach kapitałowo-odsetkowych. W dniu wypłaty kredytu saldo było wyrażone

w walucie, do której był indeksowany kredyt, według kursu kupna CHF podanego w tabeli kursów kupna/sprzedaży banku - kredytodawcy. Z kolei saldo walutowe do spłaty rat kapitałowo-odsetkowych przeliczane miało być na PLN według kursu sprzedaży CHF określonego w tabeli kursów kupna/sprzedaży w banku-kredytodawcy. Według umowy kursy kupna określone miały być jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP minus marża kupna, zaś kursy sprzedaży jako średnie kursy złotego do danych walut ogłoszone w tabeli kursów średnich NBP plus marża sprzedaży.

Powodowie nie wiedzieli według jakiego kursu kredytodawca przelicza raty do spłaty. Pracownik banku w chwili zawierania umowy nie informował powodów o obowiązujących w banku kursach oraz o zasadach tworzenia tabel kursów walut.

W dniu sporządzenia umowy oprocentowanie wyniosło 5,030% w skali roku i składało się ze stałej marży wynoszącej 1,010% oraz aktualnie obowiązującego indeksu L3 opisanego w umowie i 1,25 punktu procentowego, przy czym ten ostatni składnik mógł zostać wyeliminowany po przedstawieniu prawomocnego wpisu hipoteki zabezpieczającej spłatę kredytu. Umowa zawierała oświadczenie powodów, że znane jest im ryzyko występujące przy kredytach indeksowanych kursem waluty obcej, wynikające ze zmiany kursu waluty obcej, do której jest indeksowany kredyt.

Powodowie w okresie od 2 lipca 2008 r. do 2 lutego 2021 r. spłacili łącznie 207 744,55 zł, natomiast w okresie do 2 lipca 2015 r. kwotę 80 532,16 zł.

Sąd Okręgowy uznał wyżej opisaną umowę kredytu za nieważną ze względu na zawarte w niej abuzywne postanowienia w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., dotyczące narzuconego powodom, jako konsumentom, przez kredytodawcę sposobu ustalania wysokości kwoty podlegającej wypłacie i zwrotowi, które to postanowienia określały świadczenia główne. Eliminacja z umowy kredytowej klauzul przeliczeniowych nie pozwala utrzymać jej w mocy w pozostałej części. W konsekwencji z uwagi na istnienie przesłanek do ustalenia nieważności umowy, roszczenie główne o zapłatę nadwyżki pomiędzy wysokością rat należnych a pobranych było nieuzasadnione i podlegało oddaleniu. Natomiast stwierdzenie

nieważności umowy zaktualizowało obowiązek stron dokonania zwrotu wzajemnych świadczeń, stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

W wyniku apelacji obu stron (powodowie zaskarżyli wyrok Sądu Okręgowego w całości, zaś pozwany w części uwzględniającej powództwo), Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uchylił wyrok Sądu Okręgowego w Legnicy i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że powodowie uzasadnili zakres zaskarżenia konstrukcją wyroku Sądu pierwszej instancji, w ramach którego ich powództwo główne zostało oddalone. Żądanie ewentualne jest żądaniem zgłoszonym na wypadek nieuwzględnienia przez sąd żądania zgłoszonego na pierwszym miejscu, tj. żądania głównego. Z tego względu sąd orzeka o żądaniu ewentualnym tylko wówczas, gdy oddali żądanie główne. Wobec tego istnieje wewnątrz-procesowa zależność między rozstrzygnięciem o żądaniu zasadniczym a rozstrzygnięciem o żądaniu ewentualnym. Gdy sąd oddala żądanie główne natomiast uwzględnia żądanie ewentualne, to powód może wnieść apelację od całego rozstrzygnięcia, ponieważ oddalenie żądania głównego przesądza o tym, że jest pokrzywdzony.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że zawarte w umowie kredytowej klauzule przeliczeniowe są niedozwolonymi postanowieniami w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Jednak eliminacja niedozwolonej części klauzuli indeksacyjnej w zakresie ustalenia właściwego kursu wymiany CHF, nie doprowadzi do upadku umowy w pozostałym zakresie. W konsekwencji umowa po usunięciu klauzul abuzywnych „minus marża” i „plus marża” nadal zawiera wszystkie elementy konieczne do określenia treści stosunku prawnego, a w szczególności kwotę kredytu w PLN, kurs CHF, po którym powinno nastąpić przeliczenie tak wypłaconej kwoty kredytu i kurs CHF obowiązujący w chwili spłaty poszczególnych rat, tj. średni kurs NBP, okres kredytowania, terminy spłaty i wysokość oprocentowania. Również w zakresie regulacji dotyczącej - w ocenie Sądu odwoławczego - oprocentowania umowa nie nosi znamion nieważnej czynności prawnej. W świetle art. 353¹ k.c. dopuszczalna jest bowiem taka konstrukcja umowy, że jednej ze stron zostanie przyznane prawo do kształtowania aktualnej wysokości oprocentowania, o ile to uprawnienie, tak jak w tej sprawie, opiera się na weryfikowalnych kryteriach. Ewentualne uznanie części postanowień

umowy w zakresie zmiany oprocentowania za niedozwolone nie dawałoby podstaw do uznania, że cała umowa jest nieważna. Ponadto zdaniem Sądu drugiej instancji powodowie zostali należycie pouczeni o ryzyku stopy procentowej i ryzyku walutowym. W efekcie nie było podstaw do przyjęcia, że stosunek prawny wynikający z umowy kredytu nie istnieje. Natomiast koniecznym stało się ocena żądania głównego o zapłatę kwoty 80 336,42 zł, a przed wszystkim poczynienie ustaleń faktycznych i obliczeń co do przeliczenia kwoty kredytu na CHF przy zastosowaniu sprawiedliwego, obiektywnego kursu (po wyeliminowaniu abuzywnego warunku umowy), a następnie rozliczenie wpłat dokonanych przez powodów na poczet zobowiązania. Powyższych ustaleń i obliczeń nie dokonał Sąd pierwszej instancji i w efekcie nie rozpoznał istoty sprawy w zakresie żądania głównego.

W zażaleniu powodowie domagają się uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji w całości i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania. Zarzucili naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez jego zastosowanie, w sytuacji gdy nie zaistniała żadna z przesłanek warunkujących możliwość jego zastosowania, tj. nie doszło do nierozpoznania istoty sprawy oraz do wydania przez Sąd odwoławczy wyroku kończącego postępowanie w sprawie nie było konieczne przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W obowiązującym modelu apelacji pełnej rola sądu drugiej instancji nie ogranicza się jedynie do samego aktu kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, ale obejmuje także powinność merytorycznego rozpoznania sprawy. Celem postępowania apelacyjnego jest bowiem ponowne i wszechstronne merytoryczne rozpoznanie sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2017 r., IV CZ 10/17, nie publ.). Merytoryczne rozpoznanie sprawy przez sąd drugiej instancji odbywa się przy zastosowaniu właściwych przepisów postępowania, tj. przepisów regulujących postępowanie apelacyjne, a gdy brak takich przepisów, przy zastosowaniu unormowań dotyczących postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej

instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Z tak ukształtowanego zakresu kompetencji sądu drugiej instancji oraz treści art. 386 § 2 i 4 k.p.c. wynika, że postępowanie to - co do zasady - powinno zakończyć się wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie.

W postępowaniu wywołanym zażaleniem strony, skierowanym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, ocenie podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd odwoławczy określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej przez ten sąd podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ocena ta nie obejmuje natomiast zarówno merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak i prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się do kwalifikacji powstałej sytuacji procesowej w kontekście przesłanek z art. 386 § 4 k.p.c. Oznacza to, że Sąd Najwyższy sprawdza jedynie, czy rzeczywiście doszło do nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, albo czy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, nie publ., z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 87/13, nie publ., z dnia 22 lipca 2015 r. I UZ 6/15, nie publ.). Wszelkie inne wady, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (poza nieważnością postępowania - art. 386 § 2 k.p.c.), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki, jak wspomniano wyżej, powinny być w systemie apelacji pełnej załatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, nie publ.; z dnia 2 października 2014 r., IV CZ 68/14, nie publ.).

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy interpretowane jest jako wadliwość rozstrzygnięcia, polegająca na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź na zaniechaniu zbadania przez ten Sąd materialnej podstawy żądania albo oceny merytorycznych zarzutów strony przy bezpodstawnym przyjęciu, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1,

poz. 22; wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36 oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce także w razie dokonania przez sąd pierwszej instancji oceny prawnej żądania bez ustalenia podstawy faktycznej, co wymagałoby czynienia kluczowych ustaleń po raz pierwszy w instancji odwoławczej; respektowanie uprawnień stron wynikających z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego uzasadnia w takich wypadkach uchylenie orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68, z dnia 23 września 2016 r., II CZ 73/16, nie publ., z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 126/16 nie publ. i z dnia 8 marca 2017 r., IV CZ 130/16, nie publ.).

Uchylenie wyroku z powodu nierozpoznania istoty sprawy będzie zatem uzasadnione między innymi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbada podstaw pozwu, nie przeprowadzi w tym zakresie postępowania dowodowego i nie dokona oceny materialno-prawnych przesłanek żądania w ustalonym stanie faktycznym. Nieuprawniona jest jednak teza, iż o nierozpoznaniu istoty sprawy, świadczy potrzeba poczynienia nowych ustaleń, co do okoliczności faktycznych sprawy, choćby decydujących z punktu widzenia kierunku jej rozstrzygnięcia. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 sierpnia 2016 r., II CZ 113/16, nie publ., z dnia 20 stycznia 2015 r., V CZ 91/14 nie publ. oraz z dnia 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, nie publ.).

Z kolei ocenę, czy sprawa wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, należy odnieść do tych dowodów, które dla rozpoznania istoty sprawy miałyby zasadnicze znaczenie, zaś przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji dowody nie były istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 129/12, nie publ. i z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14, nie publ.).

Z pisemnych motywów zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd drugiej instancji przesądził, iż roszczenie ewentualne nie zasługuje na uwzględnienie, ponieważ eliminacja niedozwolonej części klauzuli indeksacyjnej w zakresie

ustalenia właściwego kursu wymiany CHF nie doprowadzi do upadku umowy w pozostałym zakresie. Sąd odwoławczy wskazał też, że sporna umowa po usunięciu klauzul abuzywnych „minus marża” i „plus marża” nadal zawiera wszystkie elementy konieczne do określenia treści stosunku prawnego, a w szczególności kwotę kredytu w PLN, kurs CHF, po którym powinno nastąpić przeliczenie tak wypłaconej kwoty kredytu i kurs CHF obowiązujący w chwili spłaty poszczególnych rat, tj. średni kurs NBP, okres kredytowania, terminy spłaty oraz wysokość oprocentowania. Sąd odwoławczy wyjaśnił również, że umowa kredytu nie jest nieważna z uwagi na zapisy dotyczące oprocentowania kredytu, a także uznał, że umowa ta nie jest nieważna przez wzgląd na klauzule ryzyka walutowego, podnosząc że powodowie zostali należycie pouczeni o ryzyku zmiennej stopy procentowej i ryzyku walutowym.

W takim stanie rzeczy otwartą kwestią pozostaje rozstrzygnięcie o roszczeniu głównym, które Sąd pierwszej instancji oddalił z racji uznania upadku umowy kredytu w całości. Sąd drugiej instancji przesądził jednak, że roszczenie główne co do zasady zasługuje na uwzględnienie. Wprawdzie Sąd Okręgowy nie badał roszczenia głównego co do wysokości, ale Sąd odwoławczy wskazał, że w tym zakresie zachodzi konieczność przed wszystkim poczynienie ustaleń faktycznych i obliczeń co do przeliczenia kwoty kredytu na CHF przy zastosowaniu sprawiedliwego, obiektywnego kursu (po wyeliminowaniu abuzywnego warunku umowy), a następnie rozliczenie wpłat dokonanych przez powodów na poczet zobowiązania.

Wobec przedstawionego przez Sąd Apelacyjny stanowiska prawnego, do wyliczeń należy zastosować obiektywny kurs NBP i porównać tak ustaloną wysokość za okres objęty żądaniem głównym pozwu z wpłatami dokonanyymi w tym okresie przez powodów. Wysokość wpłat powodów za sporny okres została już ustalona przez Sąd pierwszej instancji. Dlatego też dokonanie stosownych wyliczeń przy zastosowaniu obiektywnego kursu CHF może nastąpić w postępowaniu odwoławczym. Nie jest bowiem konieczne w odniesieniu do roszczenia głównego przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości.

Odmiennea ocena prawna, nawet jeśli łączy się z potrzebą poczynienia uzupełniających ustaleń w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy, nie upoważnia do przypisania sądowi pierwszej instancji nierozpoznania istoty sprawy, a dowodzi jedynie, że istota sprawy została rozpoznana nieprawidłowo. W takim zaś przypadku, sąd drugiej instancji orzekając na podstawie art. 382 k.p.c. i art. 378 § 1 k.p.c. zobowiązany jest naprawić dostrzeżone wadliwości, uzupełnić podstawę faktyczną rozstrzygnięcia i zastosować właściwe prawo materialne.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., a orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c., sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

[SOP]

[ms]